

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»

ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ЕКЗАМЕНУ

ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 8.050104 «ФІНАНСИ»
НА ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ «МАГІСТР»

КИЇВ 2009

Програма вступного екзамену зі спеціальності 8.050104 «ФІНАНСИ» на освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр» - Державна установа «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» 2009.- 20 с.

Програму вступного екзамену зі спеціальності 8.050104 «ФІНАНСИ» на освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр» підготували:

1. Керівник творчої групи:

*Заступник директора ДУ «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» доктор економічних наук, професор, член – кореспондент НАН України **Даниленко Анатолій Іванович.***

*2. Провідний науковий співробітник відділу фінансово-монетарного регулювання доктор економічних наук (доцент) **Шаблиста Любов Миколаївна.***

*3. Провідний науковий співробітник відділу фінансово-монетарного регулювання доктор економічних наук (старший науковий співробітник) **Шелудько Наталія Михайлівна.***

ЗМІСТ

ВСТУП	5
МОДУЛЬ 1. Гроші та кредит	6
1.1. Сутність та функції грошей. Теорії грошей.	6
1.2. Грошовий оборот і грошова маса.	6
1.3. Грошовий ринок. Грошові системи.	6
1.4. Інфляція та грошові реформи.	6
1.5. Валютний ринок та валютні системи.	6
1.6. Грошово-кредитна політика та механізм її реалізації.	6
1.7. Сутність та функції кредиту. Теорії кредиту.	7
1.8. Форми, види та роль кредиту.	7
1.9. Сутність, функції та роль процента.	7
1.10. Банки і кредит.	7
1.11. Перелік рекомендованої літератури.	8
МОДУЛЬ 2. Теорія фінансів	8
2.1. Економічна природа та функція фінансів. Фінансова система	8
2.2. Фінансова політика і фінансовий механізм	9
2.3. Фінансове планування і прогнозування	9
2.4. Фінансові ресурси	9
2.5. Державні фінанси	9
2.6. Бюджет і бюджетна система	9
2.7. Державний бюджет	9
2.8. Місцеві бюджети.	9
2.9. Податки і податкова політика	10
2.10. Фінанси підприємницьких структур	10
2.11. Фонди фінансових ресурсів цільового призначення	10
2.12. Страхові та резервні фонди фінансових ресурсів	10
2.13. Державний кредит і державний борг	10
2.14. Фінансовий контроль	11
2.15. Перелік рекомендованої літератури.	11

МОДУЛЬ 3. Фінансовий ринок	12
3.1. Фінансовий ринок, його призначення і основи організації.	12
3.2. Основні фінансові інструменти.	12
3.3. Похідні фінансові інструменти.	12
3.4. Ризик та дохід.	13
3.5. Діяльність інститутів спільного інвестування на фінансовому ринку.	13
3.6. Діяльність комерційних банків та інших фінансових інститутів.	13
3.7. Основи організації та функціонування основних видів фінансових ринків	13
3.8. Міжнародний фінансовий ринок: учасники і фінансові інструменти.	14
3.9. Перелік рекомендованої літератури.	14
 МОДУЛЬ 4. Страхування.	 15
4.1. Сутність, функції та організаційні засади страхування.	15
4.2. Порядок укладання та ведення страхової угоди.	15
4.3. Характеристика основних видів страхування.	15
4.4. Перелік рекомендованої літератури.	16
 МОДУЛЬ 5. Фінансовий менеджмент	 17
5.1. Сутність, призначення та роль фінансового менеджменту.	17
5.2. Інформаційна база фінансового менеджменту, її склад та структура.	17
5.3. Інструменти фінансового аналізу. Аналітична обробка фінансової інформації.	17
5.4. Фінансове планування.	17
5.5. Короткострокове фінансування. Управління оборотними активами підприємства.	17
5.6. Довгострокове фінансування - методи і ринки.	18
5.7. Інвестиції в основні засоби.	18
5.8. Капітал підприємства, його вартість та структура.	18
5.9. Дивіденди та дивідендна політика.	18
5.10. Специфічні види фінансового менеджменту. Злиття та поглинання.	19
5.11. Перелік рекомендованої літератури.	19
 Критерії оцінювання відповідей на екзамені	 20

ВСТУП

В сучасних умовах в Україні завершується процес формування багаторівневої системи вищої освіти в контексті реалізації Болонської декларації та входження України в систему європейського освітнього простору. Особливе місце в цій системі належить підготовці магістрів, оскільки саме цей освітньо-кваліфікаційний рівень підготовки дозволить забезпечити належне майбутнє України, яке неможливе без високоякісних фахівців найвищого рівня.

Підготовка магістрів в сучасній Україні є свідченням сприйняття і реалізації на практиці загальноновизнаних у світі та перевірених багаторічним досвідом підходів до освітньої діяльності.

Мета вступних екзаменів зі спеціальності «Фінанси» на освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр» - визначення рівня підготовленості вступників, які бажають навчатися по магістерській програмі ДУ «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України».

Вимоги до здібностей і підготовленості абітурієнтів. Для успішного засвоєння освітньо-професійної програми магістра абітурієнти повинні мати базову вищу освіту за однойменною спеціальністю та здібності до оволодіння знаннями, уміннями і навичками в галузі природничо-наукових, загальноекономічних та конкретно-економічних наук. Обов'язковою умовою є вільне володіння державною мовою.

Характеристика змісту програми. Програма вступних екзаменів орієнтована на виявлення знань, умінь і навичок вступників як фахівців бакалаврського рівня з даної спеціальності. Це досягається завдяки тому, що програму побудовано на основі синтезу між предметних дисциплін. Розроблена програма ґрунтується на вимогах освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалавра за зазначеною спеціальністю і розрахована на те, що бакалаври (спеціалісти) можуть виконувати такі виробничі функції: організаційну, технологічну, проектну, контрольну, технічну та конструкторську.

Порядок проведення екзамену визначається Положенням про приймальну комісію ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ».

МОДУЛЬ 1. Гроші та кредит

1.1. Сутність та функції грошей. Теорії грошей.

Сутність грошей. Походження грошей. Гроші як гроші і гроші як капітал. Форми грошей та їх еволюція. Характеристика сучасних форм грошей. Цінність грошей. Функції грошей.

Товарна теорія грошей. Класична кількісна теорія грошей. Кон'юнктурна теорія цінності грошей М.Тугана-Барановського. Кембриджська версія кількісної теорії. Внесок Дж.М. Кейнса у розвиток теорії грошей. Сучасний монетаризм та внесок М. Фрідмена у його формування. Неокейнсіанська теорія грошей. Неокласичний та кейнсіанський синтез.

1.2. Грошовий оборот і грошова маса.

Сутність та економічна основа грошового обороту. Модель грошового обороту. Грошові потоки та їх балансування. Структура грошового обороту за економічним змістом та формою платіжних засобів. Маса грошей в обороті. Грошові агрегати та грошова база. Швидкість обігу грошей. Проблема монетизації в Україні.

1.3. Грошовий ринок. Грошові системи.

Сутність та особливості функціонування грошового ринку. Інституційна модель грошового ринку. Структура грошового ринку. Ринок грошей і ринок капіталу. Державне регулювання грошового ринку.

Сутність, призначення та структура грошової системи. Види грошових систем та їх еволюція. Формування і розвиток грошової системи України. Платіжні системи.

1.4. Інфляція та грошові реформи.

Економічна природа та форми інфляції. Причини інфляції. Рівень та показники інфляції. Соціально-економічні наслідки інфляції. Регулювання інфляції. Особливості інфляційних процесів в Україні.

Сутність та види грошових реформ. Грошова реформа в Україні 1996 р.

1.5. Валютний ринок та валютні системи.

Валюта та валютні відносини. Конвертованість валюти. Валютний ринок. Операції на валютному ринку. Валютний курс.

Валютні системи та валютне регулювання. Особливості формування валютної системи України. Платіжний баланс. Золотовалютні резерви. Світова та міжнародні валютні системи. Валютні зони. Європейська валютна система. Міжнародні ринки грошей та капіталів.

1.6. Грошово-кредитна політика та механізм її реалізації

Попит на гроші та фактори, що його визначають. Формування пропозиції грошей. Грошова база. Грошово-кредитний мультиплікатор. Політика обов'язкових резервів.

Теоретичні засади та сутність грошово-кредитної політики. Цілі грошово-кредитної політики. Прямі та непрямі інструменти грошово-кредитної політики. Грошово-кредитна політика у довго- та короткостроковому періодах. Передавальний механізм грошово-кредитної політики та фактори, що

визначають її дієвість. Механізм реалізації грошово-кредитної політики в Україні. Роль НБУ в реалізації грошово-кредитної політики та стабілізації грошово-кредитного ринку.

1.7. Сутність та функції кредиту. Теорії кредиту.

Загальні передумови та економічні чинники, що обумовлюють необхідність кредиту. Сутність та структура кредиту. Функції кредиту. Специфічні ознаки кредиту та його зв'язок з іншими економічними категоріями. Принципи кредитування.

Натуралістична та капіталотворча теорії кредиту.

1.8. Форми, види та роль кредиту.

Класифікація кредиту. Характеристика основних видів кредиту. Економічні межі кредиту. Роль кредиту в розвитку економіки. Розвиток кредитних відносин в Україні.

1.9. Сутність, функції та роль процента.

Сутність процента, його основні функції. Процентні ставки та фактори їх зміни на мікро- та макрорівні. Процентні ставки за банківськими кредитами та депозитами, критерії їх диференціації. Методи нарахування та сплати процентів.

1.10. Банки і кредит.

Банки як провідні інституції фінансового посередництва. Функції банків. Банківська система: поняття, принципи побудови, функції. Особливості побудови банківської системи в Україні. Центральні банки, їх походження, призначення, основні напрямки діяльності та розвиток. Національний банк України - центральний банк держави. Походження і розвиток комерційних банків, їх роль у банківській системі. Особливості становлення та розвитку комерційних банків в Україні. Спеціалізовані фінансово-кредитні установи.

Класифікація комерційних банків. Основи організації та специфіка діяльності окремих видів комерційних банків. Загальна характеристика операцій та послуг комерційних банків. Особливості кредитної діяльності комерційних банків. Кредитний портфель комерційного банку, його класифікація. Комерційні банки в ролі позичальника: формування кредитних ресурсів. Депозит: економічний зміст, класифікація, порядок гарантування. Депозитна політика комерційного банку. Недепозитні джерела залучених ресурсів банків. Кредитні операції комерційних банків. Послуги, що носять кредитний характер. Економічні нормативи в діяльності банків. Ліквідність і платоспроможність комерційного банку, основні показники його діяльності. Кредитна політика комерційного банку. Принципи організації банківського кредитування. Умови кредитування. Оцінка кредитоспроможності позичальника та способи мінімізації кредитного ризику, форми забезпечення повернення банківського кредиту. Основні етапи процесу банківського кредитування. Плата за кредит, її диференціація. Проблемні позики, контроль за використанням і погашенням кредиту. Особливості механізму надання та погашення окремих видів кредиту та кредитування окремих галузей господарства і форму господарювання.

Перелік рекомендованої літератури:

1. Гроші та кредит: Підручник / За ред. М.І. Савлука. — 4-те вид., перероб. і доп. — К. : КНЕУ, 2006. — 744 с.
2. *Гальчинський А.С.* Теорія грошей: Навч.-метод. посібник. — вид. 4-те, доп. — К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. — 411 с.
3. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / Под ред. *А.Г. Грязновой.* — М.: Финансы и статистика, 2004. — 1168 с.
4. *Габбард Р.Г.* Гроші, фінансова система та економіка: Підручник / Пер. з англ. — К.: КНЕУ, 2004. — 889 с.
5. *Блауг М.* Економічна теорія в ретроспективі / Пер. з англ. — К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. — 670 с.
6. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения: Учебник / Под ред. *Л.Н. Красавиной.* — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 608 с.
7. *Моисеев С.Р.* Денежно-кредитная политика: теория и практика. — М.: Экономистъ, 2005. — 652 с.
8. *Найденев В.С., Сменковский А.Ю.* Инфляция и монетаризм. Уроки антикризисной политики. — Белая Церковь: ОАО «Белоцерковская книжная фабрика», 2003. — 352 с.
9. Грошово-кредитна політика в Україні / Стельмах В.С., Єпіфанов А.О., Гребеник Н.І., Міщенко В.І. / За ред. *В.І. Міщенка.* — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Т-во Знання, КОО, 2003. — 421 с.
10. *Мишкін Ф.С.* Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Пер. з англ. *С.Панчишин, Г.Стеблій, А.Стасишин.* — К.: Основи, 1998. — 963 с.
11. *Пересада А.А., Майорова Т.В.* Управління банківськими інвестиціями: Монографія. — К.: КНЕУ, 2005. — 388 с.
12. Центральний банк та грошово-кредитна політика: підручник / За ред. *А.М. Мороза, М.Ф. Пуховкіної.* — К.: КНЕУ, 2005. — 556 с.
13. Банківські операції: підручник. — 3-тє вид., перероб. і доп. / А.М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. *А. М. Мороза.* — К.: КНЕУ, 2008. — 608 с.
14. Банківський нагляд: Навчальний посібник / за ред. доц. *Конопатської Л.В.* — К.: КНЕУ, 2008.
15. Валютне регулювання та контроль: Навчальний посібник / за ред. доц. *Боршикевич О.В.* — К.: КНЕУ, 2008.

МОДУЛЬ 2. Теорія фінансів

2.1. Економічна природа та функція фінансів. Фінансова система.

Фінанси як економічна категорія. Призначення та функції фінансів. Фонди грошових коштів держави, підприємств, громадян та інших суб'єктів економічної діяльності. Взаємозв'язок фінансів з кредитом і грошима.

Фінансова система: економічний зміст і структура. Загальна

характеристика окремих складових фінансової системи. Правові та організаційні основи фінансової системи. Органи управління фінансами та їх функції.

2.2. Фінансова політика і фінансовий механізм.

Зміст, мета та завдання фінансової політики держави. Принципи, форми і методи реалізації фінансової політики.

Фінансовий механізм: сутність та складові. Фінансове планування й прогнозування, фінансові показники, нормативи, ліміти, резерви, стимули, санкції. Фінансове регулювання та фінансове забезпечення.

2.3. Фінансове планування і прогнозування.

Сутність та функції фінансового планування. Методи фінансового планування. Система фінансових планів. Організація фінансового планування. Принципи фінансового планування та прогнозування. Фінансові баланси в економічній системі.

2.4. Фінансові ресурси.

Економічна суть і призначення фінансових ресурсів. Склад та структура фінансових ресурсів держави. Джерела, цільове призначення фінансових ресурсів.

Зведений баланс фінансових ресурсів держави: мета розробки, складові доходів і витрат.

2.5. Державні фінанси.

Склад, призначення та роль у соціально-економічному розвитку держави. Методи і форми мобілізації фінансових ресурсів у розпорядженні держави. Складові державних фінансів: державний бюджет, централізовані фонди соціального страхування, фінанси підприємств і організацій державної власності, державний кредит, державні страхові та резервні фонди.

2.6. Бюджет і бюджетна система.

Сутність бюджету та його роль в економічній системі держави.

Бюджетне планування: сутність та організація планування. Бюджетна класифікація. Складові бюджету. Сутність, склад і структура бюджетної системи. Принципи побудови та організація функціонування бюджетної системи. Типи бюджетних систем. Правова та організаційна основи бюджетної системи.

2.7. Державний бюджет.

Державний бюджет як інструмент державного регулювання економічного й соціального розвитку. Загальний і спеціальний фонди бюджету. Склад і структура доходів бюджету. Податкові і неподаткові доходи, їх характеристика.

Основні напрями видатків державного бюджету. Захищені статті видатків бюджету. Механізм секвестру.

Бюджетний дефіцит: причини виникнення та джерела фінансування.

2.8. Місцеві бюджети.

Роль місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні розвитку регіонів. Види місцевих бюджетів. Форми мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування. Видатки, які закріплюються за місцевими бюджетами.

Міжбюджетні відносини. Критерії розмежування видів видатків між окремими бюджетами. Видатки, що здійснюються з державного бюджету; бюджетів сіл; селищ та міст районного, обласного та республіканського підпорядкування.

Міжбюджетні трансферти. Види міжбюджетних трансфертів та порядок їх розрахунку.

Основні напрями зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування в Україні.

2.9. Податки і податкова політика.

Економічна сутність і функції податків. Податкова система: поняття та принципи побудови. Визначальна база для побудови податкової системи.

Пряме і непряме оподаткування. Характеристика основних податків з юридичних і фізичних осіб. Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Податкова політика в Україні в сучасних умовах: проблеми і способи їх розв'язання.

Напрями удосконалення податкової системи України, передбачені проектом Податкового кодексу України.

2.10. Фінанси підприємницьких структур.

Фінанси підприємницьких структур як самостійна й особлива сфера функціонування фінансів. Принципи реалізації фінансів підприємницьких структур.

Сутність і зміст фінансів підприємницьких структур. Формування фінансових результатів суб'єктів господарювання. Фінансові ресурси підприємств, їх склад і джерела формування. Взаємозв'язки та взаємовідносини між підприємствами і державою при сплаті платежів до бюджету, отриманні фінансової допомоги і дотацій із бюджету. Фінанси підприємницьких структур: фінансовий стан, санація та банкрутство.

Фінансове планування на підприємстві: зміст і завдання. Методи фінансового планування. Бюджет як інструмент поточного й оперативного фінансового планування. Загальна схема бюджетування. Система бюджетів на підприємствах.

2.11. Фонди фінансових ресурсів цільового призначення.

Необхідність створення та функціонування фінансових ресурсів цільового призначення. Система централізованих фондів цільового призначення: склад та принципи організації.

Джерела формування і напрями використання окремих державних цільових фондів. недержавні фонди фінансових ресурсів.

2.12. Страхові та резервні фонди фінансових ресурсів.

Економічна природа і суть страхування. Порядок формування страхових фондів. фінансові аспекти соціального страхування.

Фінансові резерви: економічна сутність, класифікація та функціональне призначення.

2.13. Державний кредит і державний борг.

Економічна сутність і роль державного кредиту. Форми державного

кредиту. Сутність і структура державного боргу. Економічно обґрунтовані межі державного боргу. Ефективність використання державних запозичень. Поняття: конверсія, консолідація, уніфікація, обмін облигацій за регресивним співвідношенням, відстрочення погашення і анулювання позики.

Боргова політика уряду та сучасні методи реструктуризації державної заборгованості.

2.14. Фінансовий контроль.

Зміст, призначення та принципи фінансового контролю. Функції, методи та види фінансового контролю.

Органи влади, що здійснюють фінансовий контроль.

Перелік рекомендованої літератури:

Підручники, навчальні посібники

1. *Базилевич В.Д., Баластрик Л.О.* Державні фінанси. Навчальний посібник / За заг. ред. Базилевича В.Д. – К.: Атіка, 2002, 2004. – 1–2 вид.
2. *Василик О. Д.* Податкова система України: Навч. посіб. – К.: ВАТ "Поліграфкнига", 2004. – 447 с.
3. *Василик О.Д.* Бюджетна система України: Навч. посіб. / О.Д.Василик, К.В.Павлюк.- К.: ЦНЛ, 2004. – 544 с.
4. *Василик О.Д.* Теорія фінансів. Підручник. – К.: НІОС, 2000.
5. *Крисоватий А. І., Десятник О. М.* Податкова система: Навчальний посібник – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 331с.
6. *Пасічник Ю.В.* Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посібник / Ю.В. Пасічник. – 2-е вид., перероб. і доп. – К : Знання – Прес, 2003. – 523 с.
7. *Юрій С.І., Бескид Й.М.* Бюджетна система України. – К.: НІОС, 2000.
8. *Фінанси підприємств: Підручник. – 5-те вид. / За ред. А.М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2004.*
9. *Романенко О.Р.* Фінанси: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
10. *Леоненко П.М., Юхименко П.І. та ін.* Теорія фінансів: Навч. посіб. / За заг. ред. О.Д. Василика. – К.: К.: Центр навчальної літератури, 2005.
11. *Венгер В.В.* Фінанси: Навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2009.
12. *Стеців Л.П., Копилюк О.І.* Фінанси: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007.
13. *Демиденко Л.М., Субботович Ю.Л.* Податкова система: Навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2007.
14. *Данілов О.Д., Серебрянський Д.М.* Фінанси у запитаннях і відповідях: Навч. посіб. – К.: КНТ, 2008.
15. *Бланкарт Ш.* Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Пер. з нім. С.І.Терещенко та О.О.Терещенка; Передмова та наук. редагування В.М.Федосова. – К.: Либідь, 2000
16. *Боди З., Мертон Р.К.* Финансы: Пер.с англ.–М.: Вильямс, 2000.– 592 с.
17. *Брейли Р, Майерс С.* Принципы корпоративных финансов. – М.: Олимп-Бизнес, 1997. – 1120 с.

18. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами: Пер.с англ. – М.: Финансы и статистика, 1995.
19. Джонс Э. Деловые финансы: Пер.с англ. – М.: Олимп-Бизнес, 1998. – 416 с. (Серия "Мастерство").
20. Ніктбах Е., Гроппелі А. Фінанси. – К.: Вік; Глобус, 1992.
21. Хорн Дж. К. Ван. Основы управления финансами. – М.: Финансы и статистика, 1997.
22. Энг М.В., Лис Ф.А., Мауер Л.Дж. Мировые финансы: Пер.с англ. – М.: ДеКА, 1998. – 768 с.

Журнальні статті

- 23.Єфименко Т.І. Податковий кодекс України: питання ефективності та суспільної злагоди / фінанси України. – 2007. – №5. – С. 3–11.
- 24.Крисоватий, А. І. Податкові трансформації та економічне зростання / А. І. Крисоватий, Т. В. Кошук. – // Фінанси України. - 2008. – № 9. – С. 10–24.

Законодавчі акти

- 25.Бюджетний кодекс України (опубліковано 25 липня 2001 р.)
- 26.Закон України "Про систему оподаткування"
- 27.Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств"
- 28.Закон України "Про податок на додану вартість"
- 29.закон України "Про податок з доходів фізичних осіб"
- 30.Закон "Про місцеві податки і збори"
- 31.Податковий кодекс України (проект)

МОДУЛЬ 3. Фінансовий ринок

3.1. Фінансовий ринок, його призначення і основи організації

Об'єктивна необхідність фінансового ринку, його сутність і значення. Структура та функції фінансового ринку. Класифікація фінансових ринків. Фінансові інструменти, що забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів серед учасників ринку. Характеристика фінансових інструментів та механізм їх оцінки.

3.2. Основні фінансові інструменти

Поняття цінних паперів. Види цінних паперів, специфічні особливості окремих видів цінних паперів. Емітенти окремих видів цінних паперів. Цінні папери, що перебувають в обігу в Україні. Облігації - інструмент позики. Види облігацій, корпоративні та державні облігації. Облігації зовнішніх та внутрішніх позик, муніципальні облігації.

Визначення та види акцій. Характеристика простих та привілейованих акцій. Вартість акції та оцінка акціонерного капіталу. Акціонерні товариства - емітенти акцій, відкрита підписка на акції. Інновації на ринку фінансових інструментів. Американські та європейські депозитарні розписки.

3.3. Похідні фінансові інструменти

Визначення та суть строкових угод. Історія виникнення та розвитку ринку

строкових угод. Види строкових угод. Визначення та види ф'ючерсів. Механізм укладання ф'ючерсних угод. Роль клірингових палат в торгівлі ф'ючерсами. Основні принципи ціноутворення у ф'ючерсних та форвардних контрактах.

Хеджування за допомогою ф'ючерсів та ризики при хеджуванні. Укладення строкових угод на Українській міжбанківській валютній біржі. Визначення та види форвардних угод. Відмінності між ф'ючерсами та форвардами. Угоди про форвардні процентні ставки. Форвардні угоди з купівлі-продажу валюти.

Визначення та види опціонів. Поняття премії та страйкової ціни. Дохідність опціонів, ціноутворення в опціонах. Угоди "кеп", "флор", "колар" та варанти. Суть та види свопів. Процентні, валютні свопи та свопи активів. Управління процентним та валютним ризиками за допомогою строкових угод.

3.4. Ризик та дохід

Визначення та види процентних ставок. Структура ринкових процентних ставок. Визначення процентної ставки з врахуванням інфляції та ризику неповернення. Поняття та основні види ризиків. Кількісна оцінка ризику. Основні види фінансових ризиків.

Механізм оцінки фінансових активів. Оцінка ринкової вартості та доходності облігації. Визначення тривалості облігації та інших боргових зобов'язань. Фактори, що визначають ринкову вартість акції. Методи оцінки акцій: дивідендний метод, "дійсної вартості акції", "ринкової оцінки активів" та метод МОКА.

Теорія портфелю. Основні принципи формування портфелю цінних паперів. Диверсифікація портфелю, побудова ефективного портфелю. Теорія ринку капіталів. Модель оцінки капітальних активів.

3.5. Діяльність інститутів спільного інвестування на фінансовому ринку

Місце та роль інститутів спільного інвестування в інвестиційних процесах. Типи інвестиційних компаній. Механізми формування і використання фінансових ресурсів в інвестиційних компаніях різних типів. Вітчизняні інститути спільного інвестування. Державне регулювання діяльності інвестиційних компаній.

3.6. Діяльність комерційних банків та інших фінансових інститутів

Основні функції та операції комерційного банку. Формування ресурсної бази комерційного банку. Активи комерційного банку. Структура доходів та витрат банківської установи. Основні показники діяльності банку. Державне регулювання банківської діяльності. Основи діяльності страхових компаній. Ощадні банки, ощадно-кредитні асоціації та кредитні спілки. Ощадна справа в Україні. Інвестиційні банківські фірми, як універсальні посередники на ринку фінансових послуг. Діяльність недержавних пенсійних фондів.

3.7. Основи організації та функціонування основних видів фінансових ринків

Сутність та значення фондового ринку, його структура та основні функції. Класифікація фондових ринків. Основи функціонування біржового

фондового ринку. Умови обігу цінних паперів на фондовій біржі. Позабіржовий фондовий ринок, його призначення та основи організації. Інфраструктура фондового ринку. Кліринг та розрахунки за угодами щодо цінних паперів, клірингові палати Основи депозитарної та реєстраторської діяльності. Професійна діяльність на ринку цінних паперів. Основні напрямки державного регулювання фондового ринку. Інформаційне забезпечення та "прозорість" фондового ринку. Рейтингові агентства, їх роль на ринку. Інформація в пресі про ринкові цінні папери та її аналіз. Історія виникнення, сутність та роль фондових індексів на ринку цінних паперів. Основні типи фондових індексів.

Сутність і значення, основи організації і структура кредитного ринку. Функції кредитного ринку. Державний кредит, його форми та види. Банківське кредитування. Системи рейтингу кредитів та позичальників. Вартість кредитних інструментів. Комерційне кредитування. Державне регулювання кредитного ринку.

Основи функціонування валютного ринку. Учасники валютного ринку. Види операцій з валютою. Міжнародні фінансові центри по торгівлі валютою. Особливості формування та розвитку валютного ринку в Україні. Валютне регулювання та валютний контроль. Здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку. Валютний ділінг в банках.

3.8. Міжнародний фінансовий ринок: учасники і фінансові інструменти

Основи функціонування міжнародного фінансового ринку. Учасники міжнародного фінансового ринку. Діяльність міжнародних фінансових інститутів та організацій. Фінансові інструменти міжнародного ринку та їх емітенти. Ринок єврооблігацій, євроакцій та єврокредитів.

Перелік рекомендованої літератури:

1. *Рубцов Б.* Современные фондовые рынки: Учеб. пособие для вузов. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 926 с.
2. *Роберт В. Колб, Риккардо Дж. Родригес.* Финансовые институты и рынки / Пер. 2-го амер. изд. – М.: Изд-во «Дело и Сервис», 2003. – 688 с.
3. Рынок ценных бумаг: Учебник / Под ред. *В.А.Галанова, А.И.Басова.* – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2008. – 448 с.
6. Міжнародні фінанси: Підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / *О.І. Рогач* (ред.). — К.: Либідь, 2003.
7. Розвиток банківської системи України / За ред. *О.І.Барановського.* - К.: Ін-т екон. та прогнозув., 2008. – 584 с.
8. *Кидуэлл Д., Петерсон Р.* Финансовые институты, рынки и деньги. - СПб.: Питер, 2000. – 554 с.
10. *Шелудько В.М.* Фінансовий ринок: Підручник. — К. : Знання, 2006.

МОДУЛЬ 4. СТРАХУВАННЯ

4.1. Сутність, функції та організаційні засади страхування

Страховання - економічна сутність, класифікація, принципи, функції. Страхова послуга як специфічний товар. Ознаки страхової послуги. Економічна необхідність страхових послуг. Маркетинг у страховій компанії. Система продажу страхових послуг. Вимоги законодавства України до страхових посередників. Види страхової реклами і вимоги до неї. Контроль з боку страхових компаній і держави за реалізацією страхових послуг. Ринок страхових послуг. Організація страхової діяльності. Фінансова надійність страховика.

4.2. Порядок укладання та ведення страхової угоди

Етапи проходження страхової угоди. Андеррайтинг та його призначення. Укладання договору страхування. Страховий поліс, страхове свідоцтво і страховий сертифікат. Правила страхування. Страховий тариф. Франшиза.

4.3. Характеристика основних видів страхування.

Необхідність і значення страхового захисту життя і пенсій громадян. Види страхування життя. Необхідність і значення страхового захисту громадян від нещасних випадків. Форми й види страхування громадян від нещасних випадків. Необхідність, розвиток і сучасний стан медичного страхування. Форми проведення медичного страхування та їх особливості. Обов'язкове медичне страхування. Добровільне медичне страхування.

Зміст поняття "підприємницькі ризики". Роль страхування у забезпеченні потреб підприємця в страховому захисті. Економічні завдання страхового захисту в сільському господарстві. Розвиток і сучасний стан страхування майна виробників сільськогосподарської продукції. Форми й види страхування. Характеристика страхових випадків. Добровільне страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень, сільськогосподарських тварин, будівель та іншого майна сільськогосподарських підприємств. Сутність, необхідність та види страхування технічних ризиків.

Необхідність і значення страхування у фінансово-кредитній сфері. Сутність та економічний зміст страхування кредитів. Страхування банківських гарантій. Сутність та економічний зміст страхування фінансових ризиків. Характеристика окремих видів страхування фінансових ризиків: страхування прибутку (доходу); страхування депозитів; інші види.

Сутність та необхідність страхування автотранспортних ризиків. Розвиток системи автотранспортного страхування. Моторне (транспортне) страхове бюро України, його функції. Права і обов'язки членів МТСБ. Міжнародна система «Зелена картка», її розвиток. Страхування вантажів. Страховий захист громадян від нещасних випадків на автомобільному транспорті.

Необхідність і особливості страхування морських ризиків. Клуби взаємного морського страхування. Визначення договору морського страхування в Кодексі торговельного мореплавання. Страхування морських суден,

відповідальності власників суден: перед третіми особами; за забруднення державних територіальних вод. Страхування вантажів, що перевозяться морським транспортом. Страховий захист громадян від нещасних випадків на морському транспорті. Перспективи розвитку морського страхування в Україні.

Сутність, значення та особливості страхування авіаційних ризиків, характеристика їх форм та видів. Законодавча база в авіаційному страхуванні. Авіаційний поліс Ллойда.

Сутність і значення страхового захисту майна громадян. Розвиток і сучасний стан страхування особистої власності громадян. Види послуг страхових компаній громадянам — власникам майна.

Перелік рекомендованої літератури:

1. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. *Осадець* — Вид. 3-тє, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2006. — 599 с.
2. Страхові послуги: Підручник / За ред. проф. С.С. *Осадеця* і доц. *Т.М. Артюх* КНЕУ, 2007. — 464 с.
3. *Гаманкова О.О.* Фінанси страхових організацій: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2007. — 328 с.
4. *Фурман В.М.* Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку. — К.: КНЕУ, 2005. — 296 с.
1. *Балабанов И. Т., Балабанов А. И.* Страхование. Учебник. -СПб.: Питер, 2001. -256 с
2. *Гвозденко А. А.* Финансово-экономические методы страхования: Учебник. — М.: Финансы и статистика, 1998. — 184 с.
3. *Гомелля В. Д., Туленты Д. С.* Страховой маркетинг (Актуальные вопросы методологии, теории и практики). — М.: Анкил, 2000. — 128 с.
4. *Ефимов С. Л.* Организация управления страховой компанией: теория, практика, зарубежный опыт. — М.: Рос. юрид. издат. дом, 1995. — 147 с.
5. Кредитное страхование (по материалам Великобритании). — М.: Анкил, 1992. — 232 с.
6. Манэс А. Основы страхового дела (Сокр. пер. с нем). — М.: Анкил, 1992. — 114 с.
7. *Пфайффер Кристоф.* Введение в перестрахование. — Кельн, 1993. — 100 с.
8. *Хэмpton Д. Д.* Финансовое управление в страховых компаниях. Пер. с англ. — М.: Анкил, 1995. — 263 с.

МОДУЛЬ 5. ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

5.1. Сутність, призначення та роль фінансового менеджменту

Зміст, мета та завдання фінансового менеджменту. Предмет, об'єкт і суб'єкт фінансового менеджменту. Завдання та можливості фінансового менеджменту. Сфера існування фінансового менеджменту. Механізм фінансового менеджменту на підприємстві. Особливості організації фінансового менеджменту на підприємстві. Фінансова політика та напрями фінансової діяльності підприємства. Теорії фінансового менеджменту.

5.2. Інформаційна база фінансового менеджменту, її склад та структура

Фінансова звітність, її призначення і роль. Склад фінансової звітності підприємств: баланс, звіт про прибутки, звіт про зміни у фінансовому стані, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал. Міжнародні принципи стандартизації фінансового обліку та звітності. Фінансовий аудит. Оподаткування та його вплив на фінансові результати діяльності підприємств.

Поняття грошового потоку. Грошові потоки від основної, фінансової та інвестиційної діяльності. Прогнозування даних фінансової звітності.

5.3. Інструменти фінансового аналізу. Аналітична обробка фінансової інформації

Мета та завдання аналізу фінансових звітів. Види фінансового аналізу та його практичне значення. Вибір схеми проведення аналізу фінансових звітів. Коефіцієнтний аналіз фінансового стану підприємства, ліквідності (платоспроможності), управління оборотними активами, ефективності господарської діяльності та акціонерного капіталу. Інтегральний аналіз за системою Du-Pont. Використання фінансової інформації.

5.4. Фінансове планування

Суть фінансового планування. Зміст, мета та завдання фінансового планування. Стратегічні фінансові рішення. Фінансовий та оперативний план, їх зміст та структура. Методи та моделі фінансового планування. Визначення потреби у додаткових джерелах фінансування. Фінансове планування як процес визначення перспектив розвитку підприємств.

5.5. Короткострокове фінансування. Управління оборотними активами підприємства

Основні принципи управління оборотним капіталом. Короткострокове фінансування: його джерела і вартість. Чистий оборотний капітал та контроль за його рухом. Політика короткострокового фінансування. Стратегії короткострокового фінансування. Поняття операційного та фінансового циклів. Оптимізація структури оборотних коштів. Методи прискорення оборотності активів. Фактори впливу на структуру оборотних коштів. Управління готівкою та ліквідними цінними паперами. Визначення оптимального залишку грошових коштів. Бюджет грошових коштів. Використання цінних паперів у якості заміника готівки. Порівняльна характеристика різновидів документального оформлення дебіторської заборгованості. Оцінка дебіторської заборгованості та

управління нею. Кредитна політика підприємства. Аналіз кредитної політики та вибір оптимальної поведінки. Політика повернення боргів. Умови реалізації товарно-матеріальних цінностей. Управління виробничими запасами. Оцінка виробничих запасів та методи визначення оптимальної потреби у них. Резервування запасів.

5.6. Довгострокове фінансування - методи і ринки

Призначення і роль довгострокового фінансування. Джерела довгострокового фінансування. Довгострокове фінансування в умовах фінансової нестабільності та банкрутства. Привілейовані та звичайні (прості) акції як методу довгострокового фінансування підприємств. Права акціонерів. Механізм андеррайтингу. Методи реалізації звичайних акцій та їх вплив на ринкову вартість підприємства. Поняття довгострокових корпоративних зобов'язань. Проспект емісії. Види боргових зобов'язань. Різновиди облігацій. Рефінансування випуску облігацій. Розміщення цінних паперів. Варанти та їхня оцінка. Опціон. Порівняльний аналіз різновидів довгострокового боргового фінансування. Строкові позики. Кредитні договори. Лізинг.

5.7. Інвестиції в основні засоби

Поняття інвестиційного проекту. Класифікація проектів. Характеристика основних типів інвестиційних проектів та методів інвестиційного фінансування. Оцінка акцій і облігацій. Поняття і види інвестиційних ризиків. Методи оцінки окремого ризику інвестиційного проекту. Диверсифікація ризику. Оцінка дохідності проектів капітальних вкладень. Оцінка доцільності капітальних вкладень. Планування капітальних вкладень. Поняття і визначення грошового потоку інвестиційного проекту. Методи оцінки капіталовкладень. Порівняння методів NPV та IRR. Норма прибутку. Нормування капіталовкладень. Оптимальний бюджет капітальних вкладень.

5.8. Капітал підприємства, його вартість та структура.

Економічна сутність капіталу підприємства. Характеристика його елементів. Загальні поняття про вартість капіталу. Теоретична концепція вартості капіталу. Визначення вартості боргових зобов'язань та акцій з фіксованим дивідендом. Середньозважена вартість капіталу. Вплив оподаткування на середньозважену вартість капіталу. Часткова та проектна вартість капіталу. Поняття граничної вартості капіталу. Точки розриву. Ефект фінансового леверіджу і його вплив на ризик підприємства. Вплив структури капіталу на вартість акціонерного капіталу. Планування оптимальної структури капіталу та його значення для розробки довгострокової фінансової політики підприємства.

5.9. Дивіденди та дивідендна політика

Поняття дивідендної політики. Вплив дивідендної політики на розвиток підприємства та забезпечення фінансової стійкості. Сутність та види дивідендів. Показники дивідендного доходу. Основні етапи розробки дивідендної політики. Стабільність дивідендів. Порядок виплати дивідендів за акціями.

5.10. Специфічні види фінансового менеджменту. Злиття та поглинання

Характеристика умови злиття підприємств. Види та форми злиття. Особливості міжнародного оподаткування операцій, пов'язаних із злиттям підприємств. Відображення процедури злиття у фінансовій звітності підприємства. Економічна ефективність операцій злиття та поглинання. Визначення ціни поглинання. Захист акціонерів у випадках злиття та поглинання компаній.

Перелік рекомендованої літератури:

1. *Бригхем Ю., Гапенски Л.* Финансовый менеджмент: В 2-х т. / Пер.с англ. под. ред. В.В. Ковалева. - СПб.: Экономическая школа, 2004.
2. *Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна.* — К.: КНЕУ, 2004. — 546 с.
3. *Фінансовий менеджмент: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна.* - К.: КНЕУ, 2005. — 536 с.
4. *Терещенко О.О.* Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2003. — 554 с.
5. *Терещенко О.О.* Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2000. — 412 с.
6. *Буряк Л.Д.* Фінансовий менеджмент у малому бізнесі: Навч.-метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни. — К. : КНЕУ, 2002.
7. *Примостка Л.О.* Фінансовий менеджмент у банку. - К.: КНЕУ, 2004. – 466 с.

Критерії оцінювання відповідей на екзамені

Атестаційна комісія оцінює усні відповіді абітурієнта (на кожне завдання окремо) за такими критеріями:

18-20 балів – абітурієнт дав правильну, вичерпну відповідь на поставлене питання, продемонстрував глибокі знання понятійного апарату і літературних джерел, уміння аргументувати своє ставлення до відповідних категорій, залежностей, явищ.

15-17 балів – абітурієнт загалом відповів на поставлене запитання, але не спромігся переконливо аргументувати свою відповідь, помилився у використанні понятійного апарату, припустив несуттєву помилку і відповіді.

12 -14 балів – абітурієнт дав неповну відповідь на запитання, ухилився від аргументації, показав задовільні знання літературних джерел.

до 12 балів – абітурієнт дав неправильну відповідь, показав незадовільні знання понятійного апарату і спеціальної літератури, ухилився від аргументації або взагалі не відповів.

За підсумками вступного екзамену абітурієнт може набрати від 0 до 100 балів включно. Набрана сума балів зі 100 балової шкали оцінки переводиться в 4 –балову шкалу за системою ECTS.

Кількість набраних за шкалою балів	Оцінка	
	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	Відмінно «5»	A
75-89	Добре «4»	BC
60-74	Задовільно «3»	DE
59 і менше	Незадовільно «2»	FX

Екзаменаційний білет містить 5 питань з основних розділів, приведених у Програмі.